

بررسی تأثیر آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر تحکیم خانواده در سه سال اول زندگی مشترک در بین جوانان ازدواج کرده شهرهای اصفهان و شهرکرد^۱

مسیب خالدی سردشتی^۲، اصغر محمدی^۳، علی هاشمیان فر^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۵/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۲۶

چکیده

آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج شامل کلاس‌های آموزشی ۸-۶ ساعته است که در مراکز بهداشتی با هدف آموزش مهارت‌های زندگی مشترک برگزار می‌گردد و زوجین قبل از ازدواج رسمی ملزم به گذراندن این دوره‌ها هستند. هدف تحقیق بررسی تأثیر آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر تحکیم خانواده بود. روش تحقیق توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری، کلیه جوانان شهرهای اصفهان و شهرکرد است که طی سال‌های (۱۳۹۸-۱۳۹۶) ازدواج کرده‌اند. حجم نمونه با فرمول کوکران تعیین شده است و ۳۸۷ نفر به عنوان نمونه با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شد. جمع‌آوری داده‌ها با پرسشنامه تحکیم خانواده عدالتی و ردزوان (۲۰۱۰) و پرسشنامه محقق‌ساخته آموزش و مشاوره قبل از ازدواج انجام شد. داده‌ها نیز با تکنیک‌های کمی (آزمون رگرسیون) و با برنامه Amos تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج» بر «تحکیم خانواده» و ابعاد آن در سه سال اول زندگی مشترک تأثیر مستقیم، مثبت و معناداری دارد ($p < 0.05$)؛ آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج به میزان (۰/۴۶) بر تحکیم خانواده مؤثر است. با توجه به نتایج تحقیق «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج» باعث افزایش «تحکیم خانواده» و به تبع باعث افزایش امنیت خانواده‌ها و امنیت جامعه می‌گردد. بنابراین توجه بیشتر به آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج و افزایش مدت زمان این دوره‌ها حایز اهمیت است.

واژگان کلیدی: آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج، تحکیم خانواده، زندگی مشترک، مراکز بهداشتی

۱. برگرفته از رساله دکتری با عنوان «بررسی تأثیرات آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر سازگاری زوجین و تحکیم خانواده (در سه سال اول زندگی مشترک) همراه با ارائه مدل در بین جوانان ازدواج کرده شهرکرد و اصفهان» در دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان است.

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان. دهقان. ایران.

۳. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان. ایران (نویسنده مسئول)

Email: Asghar.mo.de@gmail.com

۴. دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

مقدمه و بیان مسئله

خانواده مهم‌ترین نهاد تشکیل دهنده جامعه است که استحکام آن بر استحکام جامعه اثرگذاری مستقیم دارد (مبارکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۵)؛ به عبارتی استحکام و ثبات جامعه همچون بنایی عظیم وابسته به استواری خانواده‌ها می‌باشد و هرگونه انحراف در بنیاد خانواده موجب اضمحلال و فروریختگی ارکان جامعه می‌شود (رهبریان‌یزدی و سحاقی، ۱۳۹۸: ۲۴)؛ زیرا خانواده به عنوان گروه نخستین نام برده می‌شود و مرجعیت آن در حوزه الگوسازی برای فرزندان و تربیت ایشان امری بدیهی است که علیرغم حضور پرنفوذ تکنولوژی و انواع رسانه‌ها در بین نسل جدید، در بسیاری از موارد هنوز نقش مرجعیت خود را حفظ کرده و فرزندان از آنها تأثیر می‌پذیرند (مبارکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۷) و منبع رشد و شکوفایی استعدادهای اعضای خود است و امکانات و ابزار عینی لازم را برای تجلی‌سازی استعدادها فراهم می‌آورد (خطیبی، ۱۳۹۷: ۸). بنابراین سلامت خانواده لازمه امنیت و سلامت جامعه است و توجه جدی به سلامت و استحکام خانواده‌ها به‌ویژه خانواده‌های نوپیان و زوج‌های جوان ضروری و حائز اهمیت است.

اما امروزه آمارها نرخ بالای طلاق را نشان می‌دهد و این سؤال در ذهن‌ها مطرح می‌شود که آیا «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج»^۱ که زوج‌های جوان قبل از ازدواج رسمی در مراکز بهداشتی دریافت می‌کنند، تأثیری بر کاهش نرخ طلاق دارد؟ آیا این آموزش‌ها بر میزان «تحکیم خانواده»^۲ مؤثر است؟ یکی از معضلات امروزی خانواده‌ها، عدم ثبات خانواده‌ها به ویژه در سال‌های اولیه زندگی مشترک است؛ «در دهه‌های اخیر طلاق در ایران به دلایل مختلف از جمله گذر جامعه از سنتی به مدرن، روندی رو به رشد داشته و بنیاد بسیاری از زندگی‌های زناشویی به‌ویژه در بین زوج‌های جوان را به نابودی می‌کشد» (بانکی‌پورفرد و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۱ و ۷۲). طبق آمارهای منتشره در سایت ثبت احوال کشور (دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی) (۱۳۹۹)، بیشتر طلاق‌ها در سال‌های اول زندگی مشترک زوجین روی داده است. آمار منتشره در سایت‌های مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان و ثبت احوال کشور (۱۳۹۹) نیز نرخ بالای طلاق در شهرهای اصفهان و شهرکرد را طی ۵ سال گذشته نشان می‌دهد؛ در سال ۱۳۹۴ در شهر اصفهان ۳۳/۳ درصد ازدواج‌ها منجر به طلاق شد. در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸ نیز به ترتیب ۳۳/۴، ۳۷/۶، ۴۱/۴ و ۳۴/۲ درصد ازدواج‌های شهر اصفهان منجر به طلاق شده است. آمارها همچنین نرخ بالای طلاق را در شهرکرد طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ نشان می‌دهند.

طرح آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج یکی از اقداماتی است که امروزه جهت تحکیم بنیان خانواده‌ها مورد توجه است و به عنوان یک جنبش مد نظر قرار گرفته است و هدفش تقویت ازدواج، آمادگی قبل از ازدواج، کاهش طلاق و حمایت از ازدواج سالم است (رجبی و عباسی، ۱۳۹۸: ۳۸۸). در ایران این طرح در سال ۱۳۷۰ به منظور ارتقای سطح آگاهی زوجین در زمینه‌های اخلاق اسلامی، احکام و حقوق

۱. Premarital counseling and education

۲. Family Consolidation

متقابل، ضرورت کنترل جمعیت، ارتقای بهداشت روانی، پیشگیری از بیماری‌ها و آشنایی با واحدهای ارائه خدمت به تصویب رسید (رضاییگی داورانی، ۱۳۹۵: ۷۰) به نحوی که مسئولان دفاتر عقد ازدواج موظف شدند که صیغه عقد جهت افراد در شرف ازدواج را تنها در صورتی جاری نمایند که طرفین گواهی تندرستی مبنی بر انجام آزمایش‌ها و گذراندن این دوره آموزشی را ارائه دهند (باقیانی‌مقدم و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۹۴). این آموزش‌ها شامل کلاس‌های ۶ تا ۸ ساعته است که توسط وزارت بهداشت، در مراکز بهداشتی برگزار می‌گردد تا زوجین بتوانند آموزش‌های بهداشتی و مشاوره‌ای در زمینه مسائل مختلف ازدواج و زندگی زناشویی را کسب کنند (سایت مرکز مشاوره خانواده آویژه، ۱۳۹۹). این آموزش‌ها فرصت مناسبی است که باعث افزایش آگاهی زوج‌ها از نقش خود در ایجاد یک رابطه صحیح و ثمربخش می‌شود و به‌عنوان نوع خاصی از پیشگیری، با هدف کمک به زوج‌هایی که در شرف ازدواج هستند، تعریف می‌شود (اختیاری‌امیری و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۳۲). آموزش و مشاوره قبل از ازدواج روشی مداخله‌ای برای زوج‌های در شرف ازدواج با هدف آموزش مهارت‌های مورد نیاز به منظور بهبود روابطشان می‌باشد. این برنامه جنبه پیشگیری نیز دارد و هدف آن شروع ازدواجی موفق و همچنین کمک به زوجین جهت حفظ و باقی ماندن عملکردشان در بالاترین حد ممکن است (کارول و دوهرتی^۱، ۲۰۰۳: ۱۰۶). با توجه به محتوا و مدت زمان آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج در ایران، می‌توان این آموزش‌ها را به ابعاد و شاخص‌های زیر تقسیم‌بندی کرد:

۱. بُعد حقوق و تکالیف زوجین در خانواده

۲. بُعد رابطه جنسی و سلامت باروری

۳. بُعد کسب مهارت‌های ارتباطی و اخلاقی

علی‌رغم اثرات مثبت آموزش‌های قبل از ازدواج، انتقاداتی نیز به این آموزش‌ها وارد است؛ اولاً مدت زمان این دوره‌ها کوتاه است و زمان ۶ تا ۸ ساعته برای کسب آموزش‌ها و مهارت‌های مختلف در زمینه مسائل ازدواج و زندگی زناشویی کافی نیست. ثانیاً این دوره‌های آموزشی به ویژه در ایران آن گونه که باید، جدی گرفته نمی‌شود و علاوه بر مجریان این دوره‌ها، زوجین نیز این آموزش‌ها را جدی نمی‌گیرند و از اهمیت این دوره‌ها آگاهی کافی ندارند. بنابراین بعضی از زوجین، نسبت به این آموزش‌ها بی‌توجه هستند و از دریافت این آموزش‌ها طفره می‌روند؛ یا در این کلاس‌ها شرکت نمی‌کنند و یا درصد کمی از کلاس‌ها را صرفاً جهت دریافت گواهی می‌گذرانند. «تحقیقات [نیز] نشان داده است که بسیاری از افراد، برنامه‌های آموزشی پیش از ازدواج را دریافت نمی‌دارند» (جمشیدیان نایینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲۵).

با این وجود ادبیات تحقیق غالباً اثرات مثبت آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج را نشان می‌دهد؛ زوجینی که در برنامه‌های آموزشی قبل از ازدواج شرکت می‌کنند، از رابطه خوب، رضایت از زندگی، مهارت ارتباطی بهتر و از سازگاری بیشتری برخوردارند و آمار طلاق در آنها کم است. «مطالعه پژوهش‌ها در

۱. Carroll JS, Doherty WJ

حوزه‌های مختلف جامعه‌شناسی، علوم قرآنی و دینی نیز اذعان دارند که بسیاری از عوامل تحکیم بنیان خانواده اکتسابی هستند و اساساً موضوع «آموزش» نقش جدایی‌ناپذیر در این فرآیند دارد» (مبارکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۶).

تحکیم خانواده در اصل تحکیم روابط بین اعضای خانواده است که موجب حفظ تعادل ساختاری در خانواده می‌گردد؛ بطوری که در شرایط التهاب و ایجاد مشکلات، تدبیر لازم برای حفظ سکون و آرامش خانواده توسط افراد آن وجود داشته باشد (مبارکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۹). خانواده‌ای مستحکم است که توان حل مشکلات خود را داشته باشد و بتواند از طریق گفتگو مسائل و تعارضات اعضا را برطرف کند و زن و شوهر برای حفظ خانواده وقت بگذارند و احساس مسئولیت کنند (خطیبی، ۱۳۹۷: ۱۱). ابعاد و مؤلفه‌های تحکیم خانواده عبارت است از: اعتقادات دینی^۱، عبادات فردی^۲، عبادات اجتماعی^۳، معنویت-گرایی^۴، اخلاق و تکالیف فردی^۵، ایمان و فضیلت‌گرایی^۶، وجود عشق، مهر و محبت میان اعضای خانواده^۷، آشنایی با وظایف اعضای خانواده^۸، وجود روحیه‌ی صبر و گذشت در مقابله با مشکلات^۹ (عدالتی و ردزوان^{۱۰}، ۲۰۱۰: ۱۱-۸).

ضرورت تحقیق

ضرورت تحقیق حاضر این بود که امروزه در دنیایی زندگی می‌کنیم که بیش از هر زمانی نیازمند ثبات خانواده‌ها هستیم. «با توجه به سرعت تحولات در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی انسان‌ها نیاز دارند تا براساس شرایط موجود، تغییراتی را در زندگی و روابطشان پدید آورند؛ چراکه تغییرات عمیق و سریع فرهنگی و دگرگونی در سبک زندگی باعث می‌شود که افراد در رویارویی با چالش‌ها و مشکلات زندگی ناتوان باشند و همین امر آنان را در مواجهه با مشکلات روزمره آسیب پذیر کرده است» (یوسفی، ۱۳۹۵: ۶۰).

ثانیاً با شناخت کیفیت تأثیرگذاری آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر تحکیم خانواده و ابعاد آن، زمینه تصمیم‌گیری دقیق‌تر برای مسئولین ذیربط فراهم می‌گردد که این آموزش‌ها را به سمت برنامه‌های آموزشی مفیدتر و دقیق‌تر سوق دهند. بنابراین پرداختن به موضوع تحکیم خانواده و بررسی تأثیرپذیری آن

-
۱. Religious beliefs
 ۲. Individual worships
 ۳. Collective worships
 ۴. Spiritual orientation
 ۵. Personal ethics and tasks
 ۶. Faith and virtue
 ۷. Love and affection among family members
 ۸. Tasks of family members
 ۹. Patience, sustainability and death in dealing with problems
 ۱۰. Redzuan, M

از آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج، حائز اهمیت است و پژوهش حاضر نیز به این موضوع پرداخته است و به دنبال پاسخ سوال‌های زیر بود: آیا «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج» بر «تحکیم خانواده» و ابعاد آن (در سال‌های اولیه زندگی مشترک) مؤثر است؟ اگر چنین است، این تأثیرگذاری چگونه است؟ بدین ترتیب اهداف تحقیق حاضر عبارت است از:

۱. بررسی تأثیر آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر تحکیم خانواده
۲. بررسی تأثیر آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر ابعاد تحکیم خانواده

پیشینه پژوهش

پژوهش رجبی و خان‌زاده (۱۴۰۰) با عنوان «تأثیر آموزش پیش از ازدواج مبتنی بر انتظارات زناشویی ایده‌آل‌گرایانه بر کاهش انتظارات زناشویی ایده‌آل‌گرایانه در زوج‌های متقاضی ازدواج» که در یک طرح آزمایشی تک‌موردی از نوع خطّ پایه چندگانه، روی سه زوج متقاضی ازدواج انجام گرفت، نشان داد که تأثیر بهبودی نسبی آموزش پیش از ازدواج مبتنی بر انتظارات ایده‌آل‌گرایانه در کاهش انتظارات زوج‌های اول (۴۲/۵۵ درصد) و دوم (۳۸/۴۶ درصد) مؤثر بود و برای زوج سوم (۳۰/۶۱ درصد). پژوهش مختاری و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «تأثیر آموزش پیش از ازدواج طرحواره محور بر ارزش‌های ازدواج و تصویر ایده‌آل از همسر در دختران» که به روش نیمه‌آزمایشی انجام شد، نشان داد که آموزش پیش از ازدواج طرحواره-محور بر ارزش‌های ازدواج تأثیر معناداری داشته است ($P < ۰/۰۵$). در متغیر تصویر ایده‌آل از همسر نیز، در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری بین گروه آزمایش و کنترل وجود داشت. پژوهش نظری (۱۳۹۹) با عنوان «اثربخشی آموزش پیش از ازدواج مبتنی بر برنامه آگاهی میان‌فردی بر باورهای ارتباطی ناکارآمد زوجین در آستانه ازدواج دچار تعارض» که به روش نیمه‌آزمایشی انجام شد نشان داد که آموزش پیش از ازدواج مبتنی بر برنامه آگاهی و انتخاب‌های میان‌فردی باعث کاهش باورهای ارتباطی ناکارآمد زوجین در آستانه ازدواج دچار تعارض می‌شود. پژوهش ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۸) به عنوان «اثربخشی مشاوره پیش از ازدواج با برنامه مراقبت زوجین «CARE» بر انتظارات زناشویی و باورهای ارتباطی افراد در شرف ازدواج» که از نوع تحقیقات نیمه‌آزمایشی بود، نشان داد مشاوره پیش از ازدواج با برنامه مراقبت زوجین توانسته است انتظارات زناشویی و باورهای ارتباطی در افراد در شرف ازدواج شهر ارومیه را بهبود بخشد. پژوهش رجبی و عباسی (۱۳۹۸) با عنوان «بررسی اثربخشی آموزش قبل از ازدواج به شیوه برنامه آموزش ارتباط بر کاهش انتظارات زناشویی ایده‌آل‌گرایانه» نشان داد که آموزش ارتباط، منجر به کاهش انتظارات زناشویی ایده‌آل‌گرایانه جوانان مجرد شده است و برنامه آموزش ارتباط می‌تواند به عنوان یک برنامه مفید در آموزش قبل از ازدواج و برای کاهش انتظارات زناشویی ایده‌آل‌گرایانه افراد جوان مورد استفاده قرار گیرد. پژوهش رضازاده و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان «اثربخشی برنامه آموزش پیش از ازدواج بر نگرش درباره ازدواج، تاب‌آوری و انتظار از ازدواج» که به روش پژوهش نیمه‌آزمایشی انجام شد، نشان داد آموزش پیش

از ازدواج بر نگرش به ازدواج، تاب‌آوری و انتظار از ازدواج مؤثر بود. نتایج تحقیق مبارکی و همکاران (۱۳۹۷) نشان دهنده اثرگذاری مستقیم، مثبت و بالایی طرح بصیرت‌افزایی و تعالی معنوی خانواده بر تحکیم بنیان خانواده در ابعاد اعتقادات مذهبی، مهارت‌های زندگی و اخلاق است. رفیعی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «تأثیر آموزش آمادگی برای ازدواج بر انتظارات زناشویی و مولفه‌های آن» به این نتیجه رسید که کلاس‌های آمادگی برای ازدواج در جهت بهبود انتظارات زناشویی و ابعاد آن مؤثر بوده است. میر (۱۳۹۲) با انجام پژوهشی تأثیر بالای طرح نظام جامع آموزشی-تربیتی خانواده بر تحکیم خانواده را گزارش کرده است (مبارکی و همکاران. ۱۳۹۷: ۴۴).

پژوهش ویلیامسون^۱ و همکاران (۲۰۱۴) با عنوان آیا آموزش‌های پیش از ازدواج باعث افزایش یا کاهش کمک‌طلبی زوجین می‌گردد؟ نشان داد بین دریافت آموزش قبل از ازدواج و پیگیری مشاوره زوج با شاخص جمعیتی تعدیل شده رابطه وجود دارد (فاتحی‌خشک‌ناب و کریمی‌ثانی، ۱۳۹۵: ۱۴۷). یالسن و کاراهان^۲ (۲۰۰۷) نشان دادند که برنامه آموزش مهارت‌های ارتباطی تأثیر مثبتی بر سازگاری زناشویی دارد و به اصلاحات رفتاری دراز مدت در زوج‌ها منجر می‌شود (نعیم و رضایی‌شریف، ۱۳۹۵: ۲۵). مطالعه جیسون (۲۰۰۶) نشان داد زوجینی که آموزش قبل از ازدواج را دریافت کرده بودند ۳۱ درصد شانس کمتری برای جدایی داشتند (خالقی‌نژاد و دیگران. ۱۳۹۱: ۳۶). استنلی^۳ و همکاران (۲۰۰۶) در پژوهشی که به شیوه همبستگی انجام دادند، اعلام کردند که شرکت در برنامه‌های آموزشی پیش از ازدواج با سه مؤلفه سطوح بالاتر رضایت‌مندی، تعهد ازدواج و سطوح پایین‌تر تعارض و نیز کاهش طلاق در ارتباط بوده است (بانکی‌پور فرد و همکاران. ۱۳۹۶: ۷۳). کارل و دوهرتی^۴ (۲۰۰۳) زوجینی را که در برنامه‌های آموزش پیش از ازدواج شرکت کرده بودند، مورد مطالعه قرار دادند. نتایج نشان داد که این زوج‌ها ۳۰٪ بیشتر در ازدواج خود نسبت به آنهایی که آموزش ندیده بودند، موفق‌تر بودند. آنها گزارش دادند که با همسران خود ارتباط بیشتری دارند، مهارت‌های مدیریتی حل مسئله را بهتر می‌دانند و در جنبه‌های مثبت ارتباطی، مهارت بیشتری دارند. همچنین افرادی که آموزش پیش از ازدواج دیده‌اند، کمتر با طلاق مواجه هستند (درویش‌زاده و پاشا، ۱۳۸۹: ۹). هالوگ^۵ (۱۹۹۸) در یک مطالعه‌ی پیگیری سه ساله، یک گروه از زوج‌های آلمانی را که در یک برنامه پیش از ازدواج مربوط به مهارت‌های ارتباطی شرکت کرده بودند مورد بررسی قرار داد. پس از سه سال، زوج‌های شرکت‌کننده در برنامه که سپس ازدواج کرده بودند، در میزان رضایت‌مندی از رابطه‌ی زناشویی، توافق حل مسئله در رفتارهای ارتباطی مثبت تفاوت معناداری را با گروه مقایسه نشان دادند (جعفری، ۱۳۸۶: ۳۸).

۱. Williamson, Hannah C

۲. Yalseen & Karahan

۳. Stanly

۴. Carroll & Doherty

۵. Hahlweg

جمع‌بندی نتایج تحقیقات پیشین نشان می‌دهد زوجینی که در برنامه‌های آموزشی قبل از ازدواج شرکت می‌کنند، از رابطه خوب، رضایت از زندگی، مهارت ارتباطی بهتر و از سازگاری بیشتری برخوردارند و تعهد بیشتری نسبت به ازدواج دارند و نگرش‌ها و انتظارات غیرمنطقی آن‌ها نسبت به ازدواج کمتر و آمار طلاق در آنها کم است. اما این تحقیقات پیشین غالباً تأثیرگذاری «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج» را بر یک یا دو مورد از ابعاد تحکیم خانواده بررسی کرده‌اند و یا اینکه تأثیرگذاری برنامه‌های آموزشی دیگر را بر برخی از ابعاد تحکیم خانواده سنجیده‌اند و از طرفی غالباً با روش‌های نیمه‌تجربی (پیش‌آزمون-پس‌آزمون، با گروه کنترل) و بر روی نمونه‌های محدود انجام شده است، ولی تحقیق حاضر به روش پیمایشی و با نمونه‌ای بزرگ به بررسی تأثیر «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج» بر همه ابعاد تحکیم خانواده پرداخته است.

مبانی نظری

این تحقیق بر اساس نظریه کارکردگرایی به ویژه نظرات پارسونز^۱ و دورکیم^۲، نظریه‌های دیوید اولسون^۳ و برخی از اندیشمندان مکتب فرانکفورت و نتایج تحقیقات پیشین قابل تبیین است. کارکردگرایان بر نظم اجتماعی تأکید دارند و هنجارها و ارزش‌های مشترک جامعه را برای حفظ نظم اجتماعی و بقای جامعه اساسی می‌دانند و معتقدند افراد از طریق فرآیند جامعه‌پذیری، هنجارها و ارزش‌های جامعه را می‌آموزند و درونی می‌کنند و با دیگر افراد جامعه به باورهای مشترک می‌رسند و این باورهای مشترک انسجام اجتماعی را تداوم می‌بخشد (خالدی‌سردشتی، ۱۳۹۹: ۱۰۱).

به اعتقاد دورکیم هنجارها و ارزش‌های مشترک جامعه با کنترل گرایش‌های فردی افراد، نقش عمده‌ای در حفظ جامعه دارد. از نظر او باورها و ارزش‌های مشترک در جوامع ساده باعث پیوستگی جامعه می‌شود و تقسیم‌کار، وابستگی مقابل و تمایزها و تفاوت‌ها باعث انسجام در جوامع پیچیده می‌شود (خالدی‌سردشتی، ۱۳۹۹: ۱۰۸-۱۰۴). به اعتقاد وی فرهنگ و نهادهای اجتماعی بنیادی‌ترین منشأ انسجام اجتماعی هستند. همچنین معتقد است که ثبات و استواری خانواده به تقسیم کار بر مبنای جنس بستگی دارد که همسران نقش‌ها و وظایف خود را به خوبی ایفا کنند و سازگاری افزایش می‌یابد (خطیبی، ۱۳۹۷: ۱۲).

از نظر پارسونز جامعه پدیده‌ای به نسبت منظم و به سامان است و مسئله اصلی جامعه یکپارچگی است و نیروهایی مانند هنجارهای مربوط به رفتار، اجتماعی شدن برای پذیرش نقش‌ها و نظایر آن باعث نظم جامعه می‌شود (اسمیت و رایلی، ۱۳۹۴: ۶۰-۵۷). او ارزش‌ها و هنجارهای جامعه را از عوامل نظم جامعه می‌داند و معتقد بود کنشگر با اراده خود و در چارچوب ارزش‌ها و هنجارها کنش می‌کند؛ به عبارتی

۱. Talcott parsons

۲. Emil durkheim

۳. David olson

هنجارها و ارزش‌های مربوط به نقش را رعایت می‌کند. وقتی در قالب این ارزش‌ها عمل می‌کند، در واقع به انتظارات اجتماعی پاسخ داده است. او کنش اجتماعی را ناشی از موقعیت و نقش اجتماعی فرد در جامعه می‌داند (خالدی‌سردشتی، ۱۳۹۹: ۱۴۲). او همچنین تقسیم نقش و رابطه عاشقانه بین زن و شوهر را از بهترین اشکال حفظ وحدت خانوادگی و همبستگی خانواده می‌داند؛ او معتقد بود عامل همبستگی در خانواده هسته‌ای جدید، رابطه‌ی عاشقانه بین زن و شوهر است و وجود عشق رمانتیک به‌عنوان عامل اصلی ازدواج، باعث ایجاد محیطی صمیمی و سرشار از عشق و علاقه در رابطه زن و شوهر و والدین و فرزندان خواهد شد. او همچنین معتقد بود تقسیم نقش باعث حفظ وحدت خانوادگی می‌شود. نقش مردان، تعیین‌کننده‌ی پایگاه اجتماعی خانواده از طریق شغل و نقش زن ایجادکننده‌ی روابط عاطفی (بیان‌گر) برای اعضای خانواده است که از مشکلات گوناگون اجتماعی رنج می‌برند. به نظر پارسونز ایفای نقش‌های تخصصی مردانه و زنانه، عامل دوام و بقای خرده‌نظام خانواده در چارچوب نظام اجتماعی است (مقتدایی، ۱۳۹۴).

دیوید اولسون نیز معتقد به ضرورت آموزش پیش از ازدواج است؛ او معتقد است زوجین باید به آموختن اصول پویای ازدواج و بالا بردن مهارت‌های لازم زندگی اقدام کنند (مبارکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۶) و هدف زیربنایی بسیاری از رویکردهای آماده‌سازی/ غنی‌سازی ازدواج، کمک به قوی‌تر شدن پیوندهای زناشویی است (درویش‌زاده و پاشا، ۱۳۸۹: ۶).

از دیدگاه هنری ژيرو^۱ و پائولو فریره^۲ (جامعه‌شناسان مکتب فرانکفورت) نقش آگاهی انسان در کنش‌های او مهم است؛ انسان براساس میزان آگاهی خود و نوع درک خود از موقعیت‌های مختلف کنش می‌کند. از طرفی نوع درک انسان نیز وابسته به میزان آگاهی اوست. پائولو فریره معتقد است انسان منفعل نیست و توانایی آگاهی یافتن از شرایط خود و تغییر آن را دارد. انسان توانایی شناخت و دگرگون ساختن واقعیت را دارد. هنری ژيرو نیز برای نقش آگاهی انسان و محیط زندگی او در واکنش‌هایش اهمیت زیادی قائل بود. معتقد بود انسان‌ها دارای ابتکار و خلاق هستند و قوانین و هنجارهای جامعه به صورت یکسان از طرف همه افراد جامعه پذیرفته و اجرا نمی‌شوند، بلکه انسان‌ها در موقعیت‌های مختلفی که قرار می‌گیرند براساس نوع درک‌شان از آن موقعیت و همچنین با توجه به علایق خود و دیگر اقتضائات محیطی، واکنش‌های متفاوتی از خود بروز می‌دهند (حقیقتیان، ۱۳۹۶: ۱۲۷).

دین اسلام نیز به نقش و اهمیت آگاهی انسان در زندگی و سرنوشت او توجه نشان می‌دهد و پیامبران را به عنوان معلم، بشیر و نذیر معرفی کرده است؛ که انسان‌ها را از خالق خویش و نعمت‌هایش آگاه می‌کنند و انسان‌ها براساس این آموزه‌ها و آگاهی‌ها می‌توانند مسیر خود را انتخاب کنند (خالدی‌سردشتی، ۱۳۹۹: ۷۹). بنابراین می‌توان گفت آگاهی فرد نسبت به یک مسئله، نگرش او را نسبت به آن مسئله شکل می‌دهد

۱. Henry giroux

۲. Paulo freire

و در نهایت نگرش فرد رفتار او را هدایت می‌دهد؛ به عبارتی آگاهی فرد، هدایت‌گر و جهت‌دهنده اندیشه و رفتار اوست.

طبق دیدگاه کارکردگرایان به ویژه دورکیم و پارسونز می‌توان گفت اگر زوجین با آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج به آگاهی و باور مشترک برسند، انسجام خانواده را در پی خواهد داشت؛ با توجه به اینکه آموزش‌های قبل از ازدواج کاری فرهنگی است که از طریق آن دانش زوجین نسبت به اهمیت خانواده و استحکام آن و نسبت به شیوه‌های ارتباط صحیح زوجین افزایش می‌یابد و از طریق این آموزش‌ها زوجین نسبت به مهارت‌های زندگی و راه‌کارهای سازگاری آگاه می‌شوند و به تبع آن به باورهای مشترک می‌رسند، در نتیجه در چارچوب این باورها و ارزش‌ها (به ویژه ارزش‌ها و باورهایی که در زوجین نهادینه می‌شود) رفتار می‌کنند. به عبارتی این باورهای مشترک، رفتار زوجین را در خانواده هدایت و کنترل می‌کند و به تبع آن استحکام خانواده افزایش می‌یابد.

بر اساس دیدگاه ژيرو و فریره نیز آگاهی انسان نقش مهمی در کنش‌های او دارد و دین اسلام نیز به نقش آگاهی انسان در انتخاب مسیر زندگی تأکید می‌کند. با عنایت به اینکه آموزش‌های قبل از ازدواج، آگاهی زوجین را افزایش می‌دهد و از طرفی میزان آگاهی فرد، هدایت‌گر و جهت‌دهنده اندیشه و رفتار اوست؛ بنابراین افزایش میزان آموزش‌های قبل از ازدواج در هدایت رفتار زوجین و ثبات خانواده مؤثر است. بنابراین فرضیه تحقیق حاضر که مبتنی بر نظریات فوق عبارت است از: «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج» بر «تحکیم خانواده» و ابعاد آن در سه سال اول زندگی مشترک مؤثر است.

روش شناسی

پژوهش حاضر، پیمایشی و در چارچوب روش‌شناسی کمی و از نوع همبستگی بود؛ از نظر هدف، کاربردی و از نظر زمانی، مقطعی بود که در زمستان ۱۳۹۹ انجام شد. جامعه آماری شامل کلیه جوانان شهرهای اصفهان و شهرکرد بود که در سال‌های (۱۳۹۶-۱۳۹۸) ازدواج کرده‌اند؛ در طی این سال‌ها تعداد ۴۴۰۷۴ ازدواج در این شهرها ثبت شده است.^۱ بنابراین جامعه آماری ۸۸۱۴۸ نفر بود که ۷۵۸۵۲ نفر ساکن شهر اصفهان و ۱۲۲۹۶ نفر ساکن شهر شهرکرد بودند. حجم نمونه با فرمول کوکران محاسبه و برابر ۳۸۷ نفر تعیین شد. نمونه‌ها شامل جوانانی بودند که ساکن شهر شهرکرد یا شهر اصفهان بودند و طی سال‌های ۱۳۹۶-۹۸ ازدواج کردند. روش نمونه‌گیری در مرحله اول طبقه‌ای متناسب با جمعیت و سپس نمونه‌گیری در دسترس بود؛ ابتدا سهمیه شهرهای اصفهان (۸۵ درصد) و شهرکرد (۱۵ درصد) از حجم نمونه، به نسبت جامعه آماری مشخص و به ترتیب ۳۲۹ نفر و ۵۸ نفر تعیین شد. سپس با همکاری مراکز بهداشتی مجری دوره‌های پیش از ازدواج، نمونه‌های در دسترس، شناسایی شد.

۱. برگرفته از سایت‌های ثبت احوال کشور (دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی) و مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان (معاونت آمار و اطلاعات)

جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه انجام شد؛ ابتدا اهمیت پژوهش برای هر یک از نمونه‌ها بیان شد و درباره محرمانه ماندن اطلاعات اطمینان خاطر داده شد و از آن‌ها خواسته شد پرسشنامه را به دقت پاسخ دهند. سپس پرسشنامه‌ها در اختیار آنها قرار گرفت و پرسشنامه‌ها پس از تکمیل، به محققان برگشت داده شد. اولین ابزار پژوهش، پرسشنامه تحکیم خانواده عدالتی و ردزوان (۲۰۱۰) بود که شامل ۴۳ گویه در سطح اندازه‌گیری رتبه‌ای بود و ۹ مولفه تحکیم خانواده را می‌سنجد؛ پایایی پرسشنامه با آزمون آلفای کرونباخ سنجیده و برابر (۰/۷۱) شد. دومین ابزار پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل ازدواج بود که شامل ۱۴ گویه در سطح اندازه‌گیری رتبه‌ای بود و ۳ مولفه این متغیر را می‌سنجد؛ میزان پایایی پرسشنامه با آزمون آلفای کرونباخ تایید شد و برابر (۰/۷۳) شد. مقدار آلفای مولفه «مهارت‌های زندگی و اخلاق» با ۵ گویه برابر (۰/۷۱) و مقدار آلفای مولفه «رابطه جنسی و باروری سالم» با ۶ گویه برابر (۰/۷۲) و مقدار آلفای مولفه «آگاهی از حقوق زوجین» با ۳ گویه برابر (۰/۷۴) است.

نمره‌گذاری گویه‌ها بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای بود (خیلی زیاد، زیاد، تاحدودی، کم و خیلی کم) برای سنجش روایی پرسشنامه تحقیق، از اعتبار محتوایی (با تأیید استاد راهنما و چندین تن از اساتید دانشگاه) و اعتبار سازه‌ای از نوع تحلیل عاملی استفاده شد که ضریب روایی کل پرسشنامه آموزش‌ها و مشاوره قبل ازدواج برابر (۰/۷۳) و ضریب روایی کل پرسشنامه تحکیم خانواده برابر (۰/۶۹) است. داده‌ها از طریق تکنیک‌های کمی (آزمون رگرسیون) و با برنامه Amos تحلیل شد.

یافته‌ها

برای سنجش متغیر مستقل «آموزش و مشاوره‌های قبل از ازدواج» از ۱۴ گویه در سطح اندازه‌گیری رتبه‌ای به صورت طیف ۵ قسمتی استفاده شد. نمره ۷۰ نشان‌دهنده بالاترین سطح و نمره ۱۴ نشان‌دهنده پایین‌ترین سطح آموزش و مشاوره‌های قبل از ازدواج می‌باشد. میانگین میزان آموزش و مشاوره‌های قبل از ازدواج در بین افراد ۳۸/۵ است.

جدول (۱): سطوح نمرات پاسخگویان از گویه‌های «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج»

سطوح آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج (۱۴ گویه)	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
سطح خیلی کم (نمره ۱۴)	۲۵	۶/۵	۶/۵
سطح کم (نمره ۱۵ تا ۲۸)	۷۶	۱۹/۶	۲۶/۱
سطح متوسط (نمره ۲۹ تا ۴۲)	۲۰۱	۵۱/۹	۷۸
سطح زیاد (بین ۴۳ تا ۵۶)	۶۵	۱۶/۸	۹۴/۸
سطح خیلی زیاد (بیشتر از ۵۶)	۲۰	۵/۲	۱۰۰
جمع	۳۸۷	۱۰۰	---

برای سنجش متغیر تحکیم خانواده از ۴۲ گویه در سطح اندازه‌گیری رتبه‌ای به صورت یک طیف ۵ قسمتی استفاده شده است. نمره ۲۱۰ نشان‌دهنده بالاترین سطح و نمره ۴۲ نشان‌دهنده پایین‌ترین میزان تحکیم خانواده است. میانگین میزان تحکیم خانواده ۱۳۴/۵ است.

جدول (۲): سطوح نمرات پاسخگویان از گویه‌های «تحکیم خانواده»

سطوح تحکیم خانواده (۴۲ گویه)	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
سطح خیلی کم (نمره ۴۲)	۲۶	۶/۷	۶/۷
سطح کم (نمره ۴۳ تا ۸۴)	۶۱	۱۵/۸	۲۲/۵
سطح متوسط (نمره ۸۵ تا ۱۲۶)	۱۸۶	۴۸	۷۰/۵
سطح زیاد (بین ۱۲۷ تا ۱۶۸)	۸۹	۲۳	۹۳/۵
سطح خیلی زیاد (بیشتر از ۱۶۸)	۲۵	۶/۵	۱۰۰
جمع	۳۸۷	۱۰۰	---

برای مشخص نمودن سهم هریک از ابعاد متغیر مستقل در تبیین و پیش‌بینی متغیر وابسته از رگرسیون چندگانه استفاده شده است که در مدل رگرسیون میزان تحکیم خانواده، در کل ۳ متغیر که همان ابعاد آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج هستند (روابط جنسی و سلامت باروری، حقوق و تکالیف زوجین در خانواده، مهارت‌های ارتباطی و اخلاقی زوجین) وارد مدل شد که در نهایت هر ۳ متغیر در مدل نهایی باقی ماندند. نتایج به دست آمده از انجام تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهد که ضریب همبستگی چندگانه رگرسیونی فوق برابر با $P=0/467$ شده است، ضریب تبیین برابر با $0/218$ و ضریب تبیین تصحیح شده نیز برابر با $0/212$ می‌باشد. بدین معنی که $21/2$ درصد تغییرات مربوط به متغیر میزان تحکیم خانواده ناشی از تغییرات ابعاد متغیر مستقل است که در مدل نهایی وجود دارد.

جدول (۳) آماره‌های تحلیل رگرسیون چند متغیره تحکیم خانواده

ضریب همبستگی چند گانه	ضریب تبیین	ضریب تبیین تصحیح شده	اشتباه معیار	عرض از مبدأ	آزمون دوربین واتسون
$0/467$	$0/218$	$0/212$	$18/4$	$72/4$	$0/24$

جدول (۴) ابعاد متغیر مستقل که در مدل باقی مانده‌اند (به ترتیب اثر)

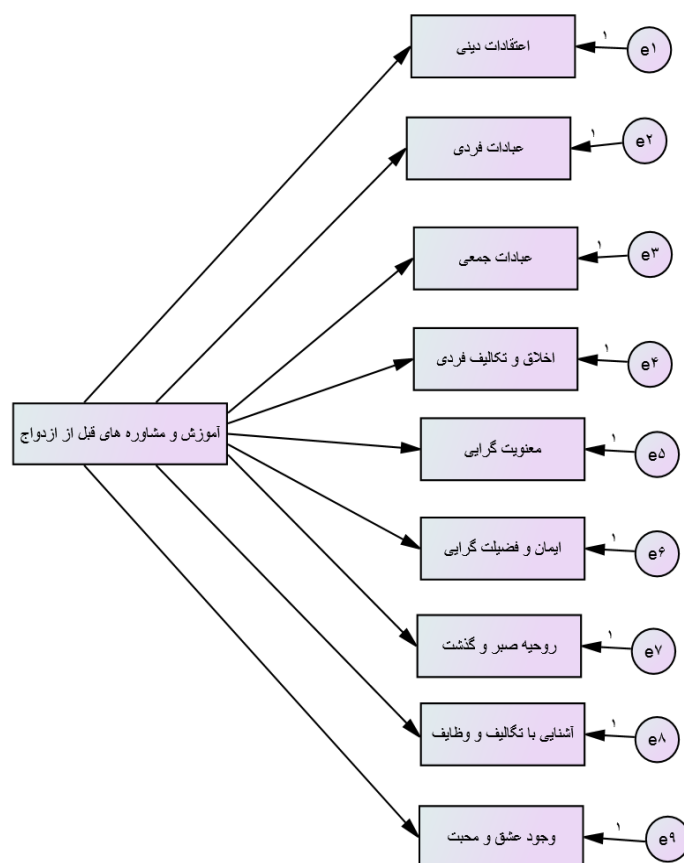
متغیر مستقل	B	SEB	Beta	T	Sig
-------------	---	-----	------	---	-----

زن و مطالعات خانواده - شماره ۶۶ - زمستان ۱۴۰۴

روابط جنسی سالم و سلامت	۱/۹۷	۰/۴۰	۰/۲۴۹	۴/۹	۰/۰۰۰۱
باروری					
مهارت های ارتباطی و اخلاقی	۲/۰۱	۰/۴۶	۰/۲۱۸	۴/۳	۰/۰۰۰۱
زوجین					
حقوق و تکالیف زوجین در خانواده	۱/۲۶	۰/۴۶	۰/۱۴۲	۲/۷۳	۰/۰۰۰۷

با توجه به مدل رگرسیون و مقدار Beta در جدول فوق مشاهده می گردد که متغیر مستقل «روابط جنسی سالم و سلامت باروری» بیش از هر متغیر دیگر، بر تحکیم خانواده مؤثر می باشد و بعد از آن به ترتیب «مهارت های ارتباطی و اخلاقی زوجین» و «حقوق و تکالیف زوجین در خانواده» بر تحکیم خانواده مؤثر می باشد.

اما فرضیه اصلی تحقیق حاضر عبارت است از: «آموزش ها و مشاوره های قبل از ازدواج» بر «تحکیم خانواده» و ابعاد آن مؤثر است. مدل نظری تحقیق در شکل (۱) آمده است. هر دو متغیر فرضیه فاصله ای و نرمال هستند و داده های پژوهشی نیز براساس آزمون کلموگروف اسمیرنوف نرمال است (جدول ۵)؛ لذا برای بررسی فرضیه از آزمون ضریب رگرسیون استفاده شده که نتایج آن در جدول (۶) آمده است.

شکل (۱): مدل نظری: تأثیر متغیر آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر ابعاد تحکیم خانواده

جدول (۵): مربوط به آزمون اسمیرنوف

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	مقدار Z	Sig
آموزش‌ها و مشاوره- های قبل از ازدواج	۳۸/۵	۵/۵	۰/۰۵۱	۰/۰۷۵ = نرمال
تحکیم خانواده	۱۳۳/۵	۷/۶	۰/۰۴۵	۰/۱ = نرمال

جدول (۶): نتایج آزمون رگرسیون بین آموزش و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر ابعاد تحکیم خانواده

زن و مطالعات خانواده - شماره ۶۶ - زمستان ۱۳۹۴

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب رگرسیون	تعداد نمونه	سطح معنی داری	ضریب تبیین	عرض از مبدأ
آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج	اعتقادات دینی	۰/۱۳۵	۳۸۷	۰/۰۰۸	٪ ۱/۸	۱۱/۰۲
	عبادات فردی	۰/۱۵۸	۳۸۷	۰/۰۰۲	٪ ۳/۵	۸/۶
	عبادات جمعی	۰/۱۹	۳۸۷	۰/۰۰۰۱	٪ ۳/۶	۷/۳
	اخلاق و تکالیف فردی	۰/۲۵۶	۳۸۷	۰/۰۰۰۰۱	٪ ۶/۵	۱۳/۲۱
	معنویت‌گرایی	۰/۲۶۳	۳۸۷	۰/۰۰۰۰۱	٪ ۶/۹	۱۴/۹۷
	ایمان و فضیلت‌گرایی	۰/۴۰۸	۳۸۷	۰/۰۰۰۰۱	٪ ۱۶/۷	- ۰/۴۴
	وجود عشق، مهر و محبت	۰/۳۶۲	۳۸۷	۰/۰۰۰۰۱	٪ ۱۳/۱	۶/۴۱
	آشنایی اعضای خانواده با حقوق و وظایف	۰/۴۰۸	۳۸۷	۰/۰۰۰۰۱	٪ ۱۰/۴	۴/۵
	وجود روحیه صبر و گذشت	۰/۳۲	۳۸۷	۰/۰۰۰۰۱	٪ ۱۰/۲	۱۱/۱۳
	مقابل مشکلات	۰/۴۶۴	۳۸۷	۰/۰۰۰۰۱	٪ ۲۱/۵	۷۷/۶۶
تحکیم خانواده						

با توجه به جدول (۶) آموزش‌های قبل از ازدواج بر تحکیم خانواده و ابعاد آن مؤثر است. چون سطح معنی‌داری آزمون ($p < ۰/۰۵$) کوچکتر از ۰/۰۵ است و مثبت بودن مقدار آزمون نشانگر تأثیر مستقیم و مثبت آموزش و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر تحکیم خانواده است؛ بدین ترتیب معادله رگرسیونی تحکیم خانواده عبارت است از:

$$\text{میزان آموزش‌های قبل از ازدواج} = ۷۷/۶۶ + ۰/۴۶۴ \times \text{تحکیم خانواده}$$

مدل رگرسیونی آموزش و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر ابعاد تحکیم خانواده

در این تحقیق تأثیر متغیر مستقل از طریق آزمون رگرسیون و با نرم‌افزار Amos^۱ مورد بررسی قرار گرفته است. پارامترهای آزاد در مدل شامل واریانس‌ها و وزن‌های رگرسیونی و مجموعه پارامترهای آزاد برای مدل تدوین شده در جداول (۷ و ۸) منعکس شده‌اند.

۱- Analysis of Moment Structures

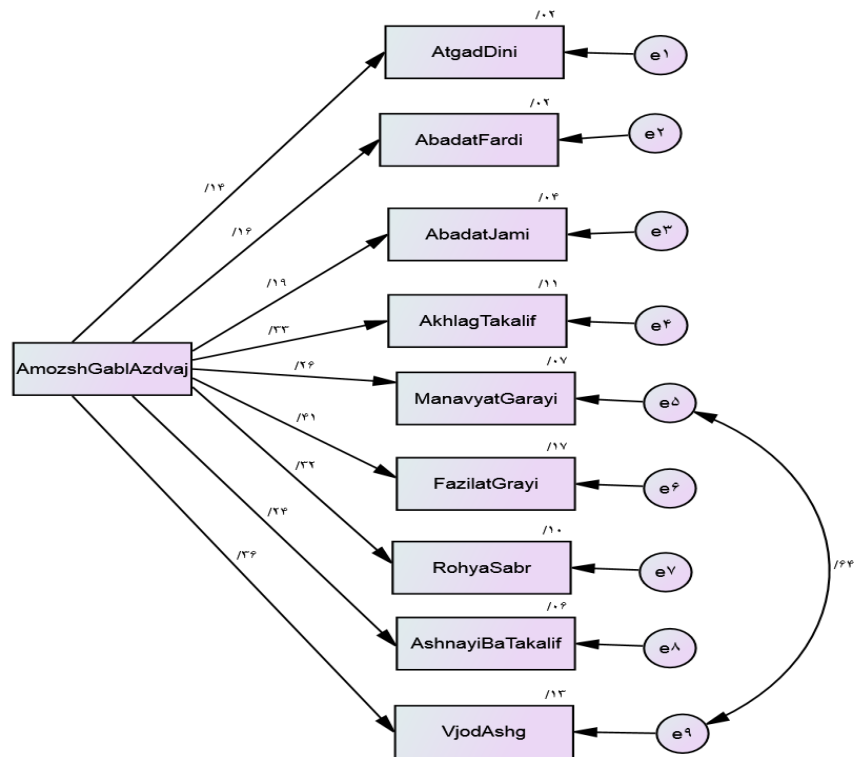
جدول (۷): مربوط به واریانس متغیرهای بررسی شده

شرح	مقادیر	S.E.	C.R.	P
واریانس متغیر آموزش و مشاوره‌های قبل از ازدواج	۳۰/۲۲	۲/۱۷	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۱ (مربوط به اعتقادات دینی)	۹/۱۷	۰/۶۶	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۲ (مربوط به عبادات فردی)	۱۶/۳۵	۱/۱۷	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۳ (مربوط به عبادات جمعی)	۲۱/۱۴	۱/۵۲	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۴ (مربوط به اخلاق و تکالیف فردی)	۱۹/۷۴	۱/۴۲	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۵ (مربوط به معنویت گرایی)	۸/۴۲	۱/۶۳	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۶ (مربوط به ایمان و فضیلت گرایی)	۲۹/۷	۰/۶۱	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۷ (مربوط به وجود عشق و محبت)	۸/۵۶	۰/۶۱	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۸ (مربوط به روحیه صبر و گذشت)	۸/۳۳	۱/۶۳	۱۳/۸۹	***
واریانس متغیر خطای ساختاری e ^۹ (مربوط به آشنایی کامل اعضای با حقوق)	۱۴/۹۲	۱/۰۷	۱۳/۸۹	***

جدول (۸): وزن‌های رگرسیونی متغیرهای بررسی شده

متغیر مستقل	تأثیر	متغیر وابسته	برآورد	S.E.	C.R.	P
	←	اعتقادات دینی	۰/۰۸	۰/۰۲۸	۲/۶۷	P
	←	عبادات فردی	۰/۱۲	۰/۰۳۷	۳/۱۴	***
	←	عبادات جمعی	۰/۱۶	۰/۰۴۳	۳/۸	***
	←	ایمان و فضیلت‌گرایی	۰/۲۸	۰/۰۴۱	۶/۷۷	***
آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج	←	اخلاق و تکالیف فردی	۰/۱۴	۰/۰۲۷	۵/۳۶	***
	←	معنویت‌گرایی	۰/۳۹	۰/۰۴۴	۸/۷۹	***
	←	وجود عشق، مهر و محبت	۰/۱۸	۰/۰۲۷	۶/۶۳	***
	←	وجود روحیه صبر و گذشت	۰/۱۳	۰/۰۲۷	۴/۸۴	***
	←	آشنایی اعضای خانواده با حقوق و وظایف	۰/۲۷	۰/۰۳۴	۷/۶۳	***
	←	تحکیم خانواده	۱/۷۵	۰/۱۷	۱۰/۲۸	***

تعداد کل پارامترهای آزاد (FP) ۵۵ تعداد متغیرهای بیرونی ۱۰
تعداد متغیرها ۲۰ تعداد متغیرهای درونی ۹
تعداد متغیرهای مشاهده شده: ۱۰ درجه آزادی ۳۵

شکل (۲): مدل تجربی با مقادیر وزن‌های رگرسیونی استاندارد شده مربوط به تأثیر متغیر آموزش-های قبل از ازدواج بر ابعاد تحکیم خانواده

جدول (۹): وزن‌های رگرسیونی استاندارد شده متغیرها

مقادیر استاندارد شده	شرح
۰/۴۱	ایمان و فضیلت‌گرایی
۰/۳۶	وجود عشق، مهر و محبت

۰/۳۳	اخلاق و تکالیف فردی
۰/۳۲	وجود روحیه صبر و گذشت
۰/۲۶	معنویت‌گرایی
۰/۲۴	آشنایی کامل اعضا با حقوق و وظایف
۰/۱۹	عبادات جمعی
۰/۱۶	عبادات فردی
۰/۱۴	اعتقادات دینی
۰/۴۶	تحکیم خانواده

جدول (۹) تأثیر متغیر آموزش‌های قبل از ازدواج را بر تحکیم خانواده و ابعاد آن نشان می‌دهد؛ آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج به میزان (۰/۴۱) بر ایمان و فضیلت‌گرایی، به میزان (۰/۳۶) بر وجود عشق، مهر و محبت، به میزان (۰/۳۳) بر اخلاق و تکالیف فردی، به میزان (۰/۳۲) بر روحیه صبر و گذشت، به میزان (۰/۲۶) بر معنویت‌گرایی، به میزان (۰/۲۴) بر آشنایی اعضای خانواده با حقوق و وظایف، به میزان (۰/۱۹) بر عبادات جمعی، به میزان (۰/۱۶) بر عبادات فردی، به میزان (۰/۱۴) بر اعتقادات دینی و به میزان ۰/۴۶ بر تحکیم خانواده مؤثر است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش بررسی تأثیر آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر تحکیم خانواده و ابعاد آن در سال‌های اولیه زندگی مشترک بود. یافته‌ها نشان داد آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بر تحکیم خانواده و ابعاد آن در سال‌های اولیه زندگی مشترک تأثیر مستقیم، مثبت و معنی‌داری دارد؛ به میزان (۰/۴۱) بر ایمان و فضیلت‌گرایی، به میزان (۰/۳۶) بر وجود عشق، مهر و محبت، به میزان (۰/۳۳) بر اخلاق و تکالیف فردی، به میزان (۰/۳۲) بر روحیه صبر و گذشت، به میزان (۰/۲۶) بر معنویت‌گرایی، به میزان (۰/۲۴) بر آشنایی اعضای خانواده با حقوق و وظایف، به میزان (۰/۱۹) بر عبادات جمعی، به میزان (۰/۱۶) بر عبادات فردی، به میزان (۰/۱۴) بر اعتقادات دینی و به میزان ۰/۴۶ بر تحکیم خانواده مؤثر است. هرچه آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج بیشتر باشد، تحکیم خانواده و ابعاد آن بیشتر است.

نتایج تحقیق با نظریات کارکردگرایان (به‌ویژه دورکیم) قابل تبیین است؛ کارکردگرایان همچون دورکیم و پارسونز ارزش‌ها و باورهای مشترک افراد جامعه را عامل انسجام و نظم اجتماعی و تداوم آن می‌دانند و بقای خانواده را وابسته به ایفای نقش‌های اعضای خانواده می‌دانند. کارکردگرایان معتقدند ارزش‌های مشترک جامعه، نقش عمده‌ای در حفظ جامعه و جلوگیری از بی‌هنجاری دارند و بر اراده افراد تحمیل می‌شوند و کارکرد آن یکپارچگی اجتماعی است (خالدی‌سردشتی، ۱۳۹۹: ۱۰۸-۱۰۱). به عبارتی اگر افراد جامعه به باورهای مشترک برسند همبستگی و انسجام آنان افزایش می‌یابد.

از نظر دورکیم ارزش‌های مشترک جامعه با تنظیم گرایش‌های فردی افراد، نقش عمده‌ای در حفظ جامعه دارد. از نظر او کارکرد ارزش‌ها و باورها ایجاد یکپارچگی اجتماعی است؛ به عبارتی فرهنگ جامعه از عوامل انسجام اجتماعی است. از نظر وی در جوامع ساده باورها و ارزش‌های مشترک جامعه و در جوامع پیچیده تقسیم‌کار و تفاوت‌ها باعث انسجام می‌شود. پارسونز نیز ارزش‌ها و هنجارهای جامعه را از عوامل نظم جامعه می‌داند. او همچنین تقسیم نقش و رابطه عاشقانه بین زوجین را از بهترین اشکال حفظ وحدت خانوادگی می‌داند.

طبق نتایج تحقیق و دیدگاه کارکردگرایان می‌توان گفت: دوره‌های آموزشی قبل از ازدواج با آگاه ساختن زوجین به نقش‌های خود و آموزش ارزش‌های دینی و مهارت‌های زندگی به زوجین باعث حفظ استحکام خانواده می‌شوند؛ اگر جوانان با آموزش قبل از ازدواج، از ارزش‌ها و دانستی‌های مربوط به تحکیم خانواده آگاه شوند و آن‌ها را بپذیرند، این باورها باعث اصلاح رفتار آن‌ها و تقویت انسجام خانواده می‌شود. آموزش‌های قبل از ازدواج کاری فرهنگی است که از طریق آن آگاهی جوانان نسبت به نقش‌های زوجین، ارزش‌ها، اهمیت تقسیم‌کار و اهمیت و راه کارهای تعادل خانواده افزایش می‌یابد و باعث می‌شود جوانان رفتارها و اهداف خود را کنترل کنند و در نتیجه باعث استحکام خانواده می‌شود.

از دیدگاه هنری ژيرو و پائولو فریره (از اندیشمندان مکتب فرانکفورت) نیز نقش «آگاهی» انسان در کنش‌های او مهم است؛ انسان براساس میزان آگاهی و نوع درک خود از موقعیت‌های مختلف کنش می‌کند. از طرفی نوع درک انسان نیز وابسته به میزان آگاهی اوست. «پائولو فریره معتقد است انسان منفعل نیست و توانایی آگاهی یافتن از شرایط خود و همچنین تغییر آن را دارد. هنری ژيرو نیز معتقد بود انسان‌ها دارای ابتکار و خلاق هستند و انسان‌ها در موقعیت‌های مختلفی که قرار می‌گیرند براساس نوع درکشان از آن موقعیت و همچنین با توجه به علایق خود و دیگر اقتضائات محیطی، واکنش‌های متفاوتی از خود بروز می‌دهند» (حقیقتیان، ۱۳۹۶: ۱۲۷). دین اسلام نیز به نقش آگاهی انسان در زندگی و سرنوشت او توجه نشان می‌دهد و پیامبران را به عنوان معلم، بشیر و نذیر معرفی کرده است؛ که انسان‌ها را از خالق خویش و نعمت‌هایش آگاه می‌کنند و انسان‌ها براساس این آموزه‌ها می‌توانند مسیر خود را انتخاب کنند (خالدی - سردشتی، ۱۳۹۹: ۷۹). بنابراین میزان آگاهی فرد، نگرش او را شکل می‌دهد و جهت دهنده اندیشه و رفتار اوست. آموزش‌های قبل از ازدواج باعث افزایش آگاهی جوانان، ایجاد باورهای مثبت در آن‌ها و انتخاب رفتار درست و ایفای نقش در خانواده می‌شود و باعث افزایش تحکیم خانواده می‌شود. یافته پژوهش با توصیه‌های روایات اسلامی هم‌خوانی دارد؛ باورهای مذهبی از جمله عواملی است که تأثیر به سزایی در استحکام خانواده دارد؛ تعالیم و باورهای دینی می‌توانند فرد را به سوی کمال و در نتیجه رضایت‌مندی بیشتر هدایت کنند.

با توجه به اینکه تحقیقات پیشین نیز تأثیر برنامه‌های مختلف آموزشی پیش از ازدواج را بر ابعاد مختلف تحکیم خانواده تأیید کرده‌اند؛ بنابراین می‌توان گفت نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات پیشین هم‌سویی

دارند. نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات رجبی و خان‌زاده (۱۴۰۰)، مختاری و همکاران (۱۴۰۰)، نظری (۱۳۹۹)، ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۸)، رجبی و عباسی (۱۳۹۸)، رضازاده و همکاران (۱۳۹۸)، تحقیق مبارکی و همکاران (۱۳۹۷)، رفیعی و همکاران (۱۳۹۴)، میر (۱۳۹۲)، ویلیامسون و همکاران (۲۰۱۴)، استنلی و همکاران (۲۰۰۶)، یالسن و کاراهان (۲۰۰۷)، جیسون (۲۰۰۶)، کارول و دوهرتی (۲۰۰۳)، هالوگ (۱۹۹۸) هم‌سویی دارد؛ مطالعه جیسون نشان داد آموزش قبل از ازدواج باعث کاهش جدایی زوجین می‌شود. تحقیق استنلی و همکاران ارتباط آموزش پیش از ازدواج با سطوح بالاتر رضایت‌مندی، تعهد ازدواج و سطوح پایین‌تر تعارض و کاهش طلاق را تأیید کرد. تحقیق کارل و دوهرتی نشان داد آموزش پیش از ازدواج باعث کاهش طلاق می‌شود. پژوهش هالوگ تأثیر برنامه پیش از ازدواج در میزان رضایت‌مندی از رابطه‌ی زناشویی، توافق حل مسئله در رفتارهای ارتباطی مثبت را تأیید کرد. پژوهش رجبی و عباسی نشان داد که برنامه آموزش ارتباط می‌تواند به عنوان برنامه مفید در آموزش قبل از ازدواج و برای کاهش انتظارات زناشویی ایده‌آل‌گرایانه مورد استفاده قرار گیرد. تحقیق مبارکی و همکاران نشان دهنده اثرگذاری مثبت طرح بصیرت افزایی خانواده بر تحکیم خانواده است. پژوهش میر تأثیر بالای طرح نظام جامع آموزشی- تربیتی خانواده بر تحکیم خانواده را نشان داد.

محدودیت‌ها و پیشنهادات

یکی از محدودیت‌های تحقیق حاضر کمبود تحقیقات انجام یافته با روش پیمایشی در ارتباط با موضوع بود. بنابراین پیشنهاد می‌گردد محققان پژوهش‌هایی با حجم وسیع‌تر (با جامعه آماری گسترده و یا مطالعات طولی آینده‌نگر) به بررسی رابطه آموزش‌های قبل از ازدواج (که در مراکز بهداشتی ارائه می‌گردد) با تحکیم خانواده بپردازند. از دیگر محدودیت‌های تحقیق، نبودن ابزار پژوهش جهت سنجش متغیر «آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج» بود که در مراکز بهداشتی ارائه می‌گردد؛ محقق پژوهش حاضر جهت ساختن پرسشنامه آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج، وقت زیادی را صرف مطالعه کتابچه‌ها و محتوای آموزشی مربوط به این آموزش‌ها کرده‌است و چندین جلسه به طور کامل در کلاس‌های آموزش قبل از ازدواج شرکت کرده‌است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود محققان و پژوهشگران در تحقیقات خود از این ابزار پژوهش استفاده کنند.

با توجه به نتایج تحقیق پیشنهاد می‌شود دوره آموزش‌های قبل از ازدواج طولانی‌تر و محتوای این دوره غنی‌تر گردد و مهارت‌های مختلف زندگی زناشویی در این دوره‌ها آموزش داده شود. یافته‌های تحقیق، تأثیرگذاری و اهمیت این دوره‌های آموزشی را نشان داده‌است و مسئولین ذیربط بویژه مسئولین وزارت بهداشت، دانشگاه‌های علوم پزشکی و دستگاه‌های مرتبط با امنیت خانواده‌ها، با لحاظ این یافته‌ها، تصمیمات دقیق‌تری نسبت به این دوره‌های آموزشی اتخاذ نمایند. همچنین پیشنهاد می‌شود در دوره‌های

آموزشی پیش از ازدواج (که در مراکز بهداشتی ارائه می‌گردد)، علاوه بر آموزش‌های مرسوم، مطالب مرتبط با امنیت و ثبات خانواده‌ها توسط اساتید و صاحب‌نظران، به زوجین آموزش داده شود.

References

- Baghiani moghadam H, Masouni boroujeni D, Mirzaei alavije M, Shahbazi H. (2011). examines the attitude of young people about marriage in relation to the recognition of the future wife. *Research Magazine of Health systems*, 7(6): 693-701. [[Link](#)]
- Bankipourfard A, Sadri S, Momenirad F. (2017). Effective factors in strengthening the foundation of the family in the votes of the commentators and contemporary Muslim intellectuals. *Cultural and educational women and family journal*, (41): 69-86. [[Link](#)]
- Carroll, JS. Doherty, WJ. Evaluating the Effectiveness of Premarital Prevention Programs, A Meta-Analytic Review of Outcome Research. *Family Relations*. (2004); 52(2); 105-118
- Darvishzade S, Pasha Gh. (2010). Review the effectiveness of premarriage training on students ' love stories. *The Quarterly Journal of Psychology*, (5): 5-21. [[Link](#)]
- Ebrahimi S, Godarzi M, Isanejad O. (2019). The effectiveness of pre-marriage counseling through the couples care program (CARE) on expectations and comunicationalbeliefs in marriage applicants. *Family Counseling and Psyththerapy*, 1: 217-236 [[Link](#)]
- Edalati A, Redzuan M. (2010). Perception of women towards family values and Their marital satisfaction. *Journal of American Science*, 6(4): 132-۱۳۷. [[□□□□](#)]
- Ekhtiariamiri R, Farahbakhsh K, Kalantarhormezi A, Slimibajestani H. (2018). Pre-marital counseling based on Islamic-Iranian culture. *Payesh journal*: 431-442. [[Link](#)]
- Esmith Ph, Riley A. (2015). Cultural theory. Translation by Mohsen Solasi. Tehran: Scientific publishing
- Fatehi khoshknab F, Karimisani P.(2016). The effectiveness of training premarriage skills on improving social skills and self-efficacy of women..., *the Quarterly Review of Women and the Study of the Family*, ۱۴۱-۱۶۲. [[□□□□](#)]
- Haghighatian M. (2017). Education and reproduction of inequality. Afkar publishing.
- Jafari A. (2007). Review the effectiveness of communication skills before marriage to an increase in marital satisfaction after marriage. *Journal of behavioral sciences*, 31-51. [[Link](#)]

- Khaledi sardashti M. (2021). educational Sociology. Shahrekord: Niyusha publishing.
- Khaleghinejad, Kh., Daghighbik, E., Moslemi, L. (2012). Examination of educational requirements in pre marriage counseling classes. *Family Health Quarterly*, (1): 36-40. [[Link](#)]
- Khatibi A. (2018). measuring the effectiveness of compliance parameters on family consolidation. *Cultural and educational women and family journal*, (42): 7-31. [[Link](#)]
- Mobaraki M, Azizabadi farahani F, Emamjome F.(2018). The influence of the Additional insight and spiritual excellence plan in the family rests on the strengthening of the families of the martyred town. *Journal of Cultural Management*, (11): 35-52. [[Link](#)]
- Moghtadaee Z.(2016). Patrol in sociology of the family. [[Link](#)]
- Mokhtari S, yoosefi Z, Mokshi Gh. (2022). The Effect of Schema-Based Pre-marital Instruction. *Journal of Women and Family Studies*, 14(54), 51-72 [[Link](#)]
- Naeim M, Rzaei sharif A. (2016). The effectiveness of life skills on marital harmony and reduction of domestic violence against women. The Journal of Psychology and Psychology recognized. *Journal of Psychology and psychiatry*, (3): 21-32 [[Link](#)]
- Nazari B. (2020). Effectiveness of Premarital Training based on Interpersonal Choices and Knowledge Program on Dysfunctional Relationship Beliefs of Couples in the Verge of Marriage with Conflict. *Journal of Social Psychology*, 58: 241-249 [[Link](#)]
- Rafiei A, Etemadi A, Bahrami F, Jazayeri F. (2015). the effect of readiness for marriage on marriage expectations and its components on married girls in isfahan. *Scientific Quarterly, Research of Women and Society*, (6): 21-۳۹. [[□□□□](#)]
- Rahbarian Yazdi B, Sahaghi H. (2019). The effectiveness of pre - marriage training with a Adlry approach to attitudes toward marriage among girls on the eve of marriage. *The Review of New Strategic Strategies in Psychology and Education*. (1): 23-43. [[Link](#)]
- Rajabi Gh, Khanzadeh A. (2021). Effect of Premarital Education Based on Idealistic Marital. Expectation's on Reducing Idealistic Marital Expectation's in Marriage Applicant Couples: A Single Case Study. *Quarterly Journal of Psychological Methods and Models*, 12(43): 14-30 [[Link](#)]
- Rajabi Gh, Abasi Gh. (2020). Examination of the effectiveness of pre-marriage education in terms of program training program is to reduce the

- marital expectations of unmarried youth. *Journal of Clinical Psychology and Psychology of Iran*, 384-395. [[Link](#)]
- Rezabeygi davarani E, Khanjani N, Iranpour A & et al. (2016). The training needs of the clients attending the counseling classes. *Health - based Research Quarterly*, (4): 69-80. [[Link](#)]
- Rezazadeh M, Sadri Damirchi E, Ghamri Kiwi H. (2019). The effectiveness of premarriage educations on attitude toward marriage, resilience and marriage. *Journal of Family Counseling and Psychotherapy*, 1(27): 109-124 [[Link](#)]
- Yousefi N. (2016). Improving the effectiveness of life skills on marital satisfaction and couples hopes. *Family psychology*, (3): 59-70 [[Link](#)]
- Website of Management and Planning, Isfahan Province, Deputy Director of Statistics and Information, Statistical calendar 1396-1398. [[Link](#)], [[Link](#)], [[Link](#)]
- Website of the State Registration Authority, Bureau of Statistics and Population Information. [[Link](#)]
- Website Filina. [[Link](#)]
- Website of the Avige family and psychological counselling centre. [[Link](#)]

of premarital education and consultation on family consolidation in the first three years of their marital life among married young people of Isfahan and Shahrekord cities ^۱

Moseib Khalidi Sardashti^۲ Asghar Mohammadi^۳ Ali Hashemian Fr^۴

Abstract

Premarital counseling and education include (6–8) hour training courses that is being held at Sanitary Centers with the aim of teaching marital-life skills. All couples are required to take this training courses before formal marriage. The purpose of this study was to examine the effect of premarital counseling and education on the Family consolidation. The method was descriptive and correlational. The statistical population of the study included all the young people of Isfahan and Shahrekord cities who got married in ۱۳۹۶-۱۳۹۸. (N=۸۸۱۴۸). The sample size determined by Cochran's formula and ۳۸۷ people selected as samples by available sampling method. Data gathered by family consolidation questionnaire of Edalate and Redzuan (2010), and researcher- made questionnaire of Premarital consultations and education. Data were analyzed through quantitative techniques (Regression test) and Amos software. The research findings showed that the "premarital counseling and training" has a direct, positive and significant effect on the family consolidation and its dimensions ($p < 0/05$). This effect is about (46%) on family consolidation. As shown by the results of the research, "premarital education and counseling" increase the "family consolidation" and subsequently increase the security of families and society. Therefore, it is vital to pay more attention to premarital education and counseling and increase the duration of these courses.

Key words: Family consolidation, Marital life, Premarital education and counseling, Sanitary Centers

۱. بررسی تأثیر آموزش‌ها و مشاوره‌های قبل از ازدواج با سازگاری و تقویت خانواده (در سه سال اول از هم‌آبادی) با مدل میان جوانان متأهل در اصفهان و شاه‌رکورد در دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان.

۲. PhD student in sociology at the Islamic Azad University of Dehaghan.

Email: mosayeb.khaledi@yahoo

۳. Assistant Professor of the sociology group of the Islamic Azad University of Dehaghan, Iran.

Email: asghar.mo.de@gmail.com

۴. Associate professor of the sociology group of the Isfahan University, Isfahan, Iran. Email:

seyedalihashemianfar@yahoo.com

